

HUZEYME b. SÂBİT

(حزيمه بن ثابت)

Ebû Umâre Huzeyme b. Sâbit
b. el-Fâkih el-Ensârî el-Hatmî
(ö. 37/657)Züşşehâdeteyn
diye tanınan sahâbî.

Evs kabilesinin Hatmoğulları koluna mensuptur. Annesi, Resûlullah'a biat eden kadın sahâbilerden Kebşe (Kübeşe) bint Evs'tir. İlk müslümanlardan olan Huzeyme'nin Umeyr b. Adî ile birlikte kabilesinin putlarını kırdığı bilinmektedir. Uhud Gazvesi ile sonraki savaşların hepsine katılmış, Mekke'nin fethinde kabilesinin sancağını taşımıştır. Bazı rivayetlerde Bedir Gazvesi'ne katıldığı da zikredilmiştir. Hz. Ebû Bekir tarafından Kur'an'ın cem'i ile görevlendirilen Zeyd b. Sâbit, Tevbe sûresinin son iki âyetiyle Ahzâb sûresinin 23. âyetini yazılı olarak sadece Huzeyme'nin getirdiğini ve ikinci bir şahide gerek görmeden bu âyetleri mushafa aldığını belirtmiştir. Zeyd b. Sâbit'in böyle hareket etmesinin dayanağı, Hz. Peygamber'in borcunu ödeyip ödemediği hususunda bir alacaklısıyla aralarında çıkan anlaşmazlıkta bu borcun ödendiğini görmediği halde Huzeyme'nin, "Biz seni vahiy gibi daha önemli bir konuda tasdik ediyoruz" diyerek şahitlik etmesidir. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem ona "şehâdeti iki şahit yerine geçen kimse" anlamında "züşşehâdeteyn" lakabını vermiştir. O günden sonra bu lakapla tanınan Huzeyme hakkında Hz. Peygamber ayrıca, "Herhangi bir kimsenin lehine veya aleyhine Huzeyme'nin şahitlik etmesi yeterlidir" demiş, Evs kabilesi onun bu özelliğini Hazrec kabilesine karşı iftihar vesilesi yapmıştır.

Cemel ve Sıffin savaşlarında Hz. Ali safalarında yer alan Huzeyme başlangıçta fiilen savaşa katılmadı. Ancak Sıffin'de Amr b. Yâsir'in şehid edilmesi üzerine onun âsi bir topluluk tarafından öldürüleceğine dair hadisi hatırlayarak savaşmaya başladı ve kendisi de bu savaşta şehid edildi. Huzeyme'nin Hz. Ömer veya Hz. Osman döneminde öldüğüne dair rivayetler de vardır.

Rivayet ettiği otuz sekiz hadis Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'i, Dârimî, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin sünenleri, Buhârî'nin *el-Edebü'l-müfred*'i ve Müslim'in *el-Câmi'u's-şâhîh*'inde yer alan Huzeyme'den oğlu Umâre, Abdullah b. Yezîd el-Hatmî, Amr b. Meymûn, Câbir b. Abdullah, Atâ b. Yesâr rivayette bulun-

du. Huzeyme'nin bazı olaylar üzerine söylediği beyitler kaynaklarda yer almaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, V, 213-216; İbn Hişâm, *es-Sîre*?, IV, 638; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, IV, 378-381; VI, 51; İbn Habîb, *el-Muḥabber*, s. 291, 420; Belâzürî, *Ensâb*, I, 170; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), III, 173; IV, 447; İbn Hazm, *Esmâ'ü's-şâhâbeti'r-ruvât* (nşr. Seyyid Kisrevî Hasan), Beyrut 1412/1992, s. 94; İbn Abdülber, *el-İsti'âb*, I, 417-418; İbn Asâkir, *Târîhu Dumaşc* (Amrevî), XVI, 357-372; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-ğâbe*, II, 133; İbnü'l-Adîm, *Buğyetü't-taleb* (Zekkâr), VII, 3243-3256; Mizî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, VIII, 243-245; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*?, II, 485-487; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: sene 11-40*, s. 564-565; Safedî, *el-Vâfi*, XIII, 310-312; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 425-426; a.mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, III, 140-141; Zirikî, *el-A'lâm*, II, 351; Abdülgaffâr Süleyman el-Bündârî v.dğ., *Mevsû'atü ricâlil-kütübî't-tis'a*, Beyrut 1413/1993, I, 445; Winsinck, *el-Mu'cem*, VIII, 73.

ASRI ÇUBUKÇU

HÜZİSTAN

(خوزستان)

İran'ın güneybatısında bir eyalet.

Çöl görünümülü yayalarında dolaşan bedvî Arap kabilelerinden dolayı İranlılar'ın 1925'e kadar "Arabistan" dedikleri Hüzistan'ın batısında Irak, güneyinde Basra körfezi, kuzeyinde Zagros sıradağları yer alır; İlm (Kırmanşâhân), Lûristan (Hürremâbâd), Çehârmahal, Bahtiyârî, İsfahan ve Fars bölgeleriyle çevrilidir. Kuru ve yakıcı kuzeybatı rüzgârı ile sıcak ve rutubetli güneydoğu rüzgârı ve geniş bataklık bölgede hayatı olumsuz yönde etkiler. Burada Kerha, Âbidiz, Kârûn (Ahvaz Düceyli), Cerrâhî ve Hindicân (Hindiyân) adlı nehirler vardır. Bunlardan İran-İrak sınırındaki Huveyze bataklıkları vasıtasıyla Dicle'ye ulaşan Hüzistan çiftçilerinin çokça yararlandıkları Kerha ile Ahvaz yakınlarında birbirine karışan Âbidiz ve Kârûn Zagros dağlarından doğar. Kârûn'un kollarından suyu tuzlu Cerrâhî ile Şiraz'ın kuzeyinden gelerek körfeze dökülen Hindicân önemsiz sayılır. Sulama için ayrıca su kanalları ve bentler yapılmıştır. İdarî bölünmede İran'ın yirmi dört eyaletinden (ustan) biri olan Hüzistan'a Bihbân, Abadan, Endîmeşk, Ahvaz, İzeh (Eze, İze, İzec), Deştâzâdgân, Bendermâhşehr, Hürremşehr, Dizfûl, Râmhürmüz, Şâdgân, Şüster (Tüster) ve Mescidisüleyman illeri (şehristan) bağlıdır.

Bölgeyi Uxii toprakları diye adlandıran Strabon gibi Grek coğrafyacıları ile birçok İslâm coğrafyacısı Hüzistan'ın tarih bo-

yunca değişen bölge sınırlarını farklı şekillerde kaydeder. Hamdullah el-Müstevfi'ye göre Hüzistan'ın merkezi Şüster idi ve burada bir kısmı günümüzde mevcut olmayan veya değişik adlarla anılan Sûs, Errecân (Ergân), Sûkulehvâz (Ahvaz), Meh-rûbân, Huveyze (Hûzkân), Cündişâpûr, Askerimükrem, Devrek, Tîb, Kurkûb, Cübbâ, Hısnimehdî, Muhammere (Hurremşehr) gibi şehirler vardı (*Nüzhetü'l-kulub*, s. 109). Müslümanların bölgeyi fethetmesi sırasında yerli halkın Hûzî dilini konuştuğu ve Hüzistan adının bu sebeple verildiği belirtilir. Bu dilden kalma bazı kelimelerin halen Dizfûl lehçesinde yaşadığı ileri sürülmektedir (*Elr.*, VII, 351). Yapılan arkeolojik kazılardan Prehistorik çağlardan itibaren iskân gördüğü anlaşılan Hüzistan tarihî dönemlerde müslümanların gelişine kadar sırasıyla Elâmlılar, Sumerler, Akkadlar, Gutiler, Bâbilliler, Asurlular, Medler, Persler (Ahameniler), Grek - Makedonlar, Parth - Arsakiler (Eşkâniyân) ve Sâsânîler'in idaresinde kaldı. Bölge Sâsânîler'in Nirmûz eyaletinin sınırları içinde yer alıyordu. Romalılar'ın zulmünden kaçan hıristiyanlar buraya sığınmış ve Beyt-i Huzâyê adını verdikleri bir cemaat oluşturmuşlardı. I. Şâpûr, hiçbir zaman Hüzistan'a kadar gelemeyen Romalılar'la yaptığı bir savaşta aldığı esirlerle birlikte bir kısım halkı bu bölgeye yerleştirmiş ve Cündişâpûr şehriyle Şüster bendi bu sırada imar ve inşa edilmiştir.

Hüzistan bölgesi, 17 (638) yılından itibaren Kârûn nehri boyunca ilerleyerek önce Ahvaz'da, daha sonra Şüster'de Hürmüzân'ı yenen Basra Valisi Ebû Mûsâ el-Eş'arî idaresindeki İslâm ordusu tarafından fethedildi (19/640). Bölgedeki Hâricîler'in yoğunluğu sebebiyle Emevîler Ahvaz'ı onlara karşı bir üs olarak kullandılar. Haccâc b. Yûsuf'un gönderdiği Mükrem b. Muâviye adındaki kumandanın Ahvaz yakınlarında kurduğu ordugâh daha sonra "Askerimükrem" adıyla anılan bir şehir haline geldi. Yine Abdurrahman b. Muhammed b. Eş'as 82 (701) yılında Hüzistan'da Haccâc'ın ordusuna yenildi. Cenâhiyye hareketinin lideri Ca'fer-i Tayyâr'ın ahfadından Abdullah b. Muâviye'nin (ö. 129/746-47) kısa bir süre idaresi altına aldığı yerlerden biri de Hüzistan'dı. Emevîler'den sonra Abbâsîler'in eline geçen bölge 196'da (812) Tâhir b. Hüseyin tarafından zapt edildi. IX. yüzyılın sonlarında Ahvaz merkez olmak üzere Zenc isyanı çıktı. İsyanın bastırılmasının ardından Ya'kûb b. Leys es-Saffâr, Hüzistan'ın kuzey kısımlarını işgal edip Cündişâpûr'u

başşehir ilân etti (264/877). Râzî-Billâh zamanında (934-940) Berîdîler'in elinde bulunan Hûzistan 334'te (945) Muizzüdevle (Ahmed b. Büveyh) tarafından alındı. Bu zat Askerimükrem'de bir darphâne kurdu. Bu dönemde Râmhürmüz, Errecân, Sûs, Şüster, Ahvaz şehirlerinde bulunan darphânelerden de istifade edilmiş, Abbâsîler ve Büveyhîler burada sikke bastırmışlardır. İzzüdevle Râmhürmüz şehrine önem verdi. Bahâüdevle ile Samsâmüdevle arasında meydana gelen sirtüşme sonunda Samsâmüdevle burayı hâkimiyetine aldı (383/993).

Tuğrul Bey 447'de (1055) Büveyhîler'in bölgedeki hâkimiyetine son verdi. Selçuklu döneminde Hasan Sabbâh'ın adamları Hûzistan'ın kuzeyindeki Zagros dağlarında bulunan müstahkem kaleleri ele geçirdiler. Büyük Selçuklu Hükümdarı Berk-yaruk zamanında (1092-1104) Türkmenler'den Porsukoğulları gelip buraya yerleştiler (CHIr., V, 112). İsmâîlîler'in bölgedeki ve özellikle Errecân'daki faaliyetlerine 1116'da son verilebildi (Hodgson, s. 97). Sultan Sencer, Sâve savaşından (1119) sonra birçok yeri ve bu arada Hûzistan'ı Irak Selçuklularının başına getirdiği yeğeni Sultan Mahmûd b. Muhammed Tapar'a bırakmıştı. Onun ölümünün ardından (1131) başlayan taht kavgaları sırasında Selçuk Şah'ın atabegi Karaca Sâkî Fars ve Hûzistan'a hâkim oldu. Daha sonra Selçuk Şah'ı esir alan Emîr Boz-aba bir süre Hûzistan'ın idaresini ele geçirdiyse de sonunda yakalanarak idam edildi ve bölge tekrar Irak Selçuklularının hâkimiyetine girdi.

Moğol istilâsından sonra İlhanlı Hükümdarı Abaka Han, Hûzistan'ı Lûristan Atabegi I. Yûsuf Şah'a iktâ olarak verdi. Orta Asya seyahatinden dönen İbn Battûta Hûzistan'a uğrayarak Abadan, Mâcûd (Bendermâhşehr), Râmûz (Râmhürmüz), Şüster, İzeh üzerinden İsfahan'a gelmiştir (727/1327). Lûr-i Kûçek bölgesinde hüküm süren Hurşîdîler'den Melik İzzeddin'in Fars valisi Muhammed Sultan hâkimiyetini Lûristan'dan Hûzistan'a kadar genişletti (798/1396). Hûzistan kaleleri 811'de (1408) Celâyirîler tarafından zapt edildi. Bölgede bir müddet hüküm süren Akkoyunlular'ın dağılmasından ardından Hûzistan bir Şii Arap kabilesi olan Müşa'sa'lar'ın eline geçti. Ahvaz, Dizfûl ve Şüster'i hâkimiyetlerine alan Müşa'sa'lar'ın yaklaşık yetmiş yıl süren bağımsızlıkları, Safevî Hükümdarı Şah İsmâîl'in 1508'de Bağdat Seferi sırasında sona erdiyse de Safevîler bu bölgeyi kendilerine bağlı kalmak şar-

tıyla yine onların idaresine bıraktılar. Bundan sonra Hûzistan, Osmanlılar'la Safevîler arasında devamlı el değiştiren bir sınır bölgesi oldu. Bölgede ilk ciddi Osmanlı hâkimiyeti, 1534-1535 kışında Hemedan ve Basra'ya kadar giden Kanûnî Sultan Süleyman'ın Irakeyn Seferi sırasında buradaki Arap kabilelerinin biat etmesiyle gerçekleşti. Nişancı Celâlzâde Mustafa Çelebi Basra, Katîf, Bahreyn adalarıyla birlikte Müşa'sa' topraklarının da tahririni yaptırdı (*Tabakâtü'l-memâlik*, vr. 272^b). Osmanlı kaynaklarında bu bölgeye Diyâr-ı Müşa'sa' da denilmiştir.

1551'de Müşa'sa' Emîri Seccâd'ın, Dizfûl'a gelen Şah I. Tahmasb'a bağlılığını bildirmesine rağmen bölgenin önemli bir kısmında Osmanlı hâkimiyeti sürdü. Basra-Bağdat ticaret yolunun emniyeti bakımından buraya önem vermeye başlayan Osmanlılar'ın 1578 harekâtı sırasında bir mektupla itaat arzeden Emîr Seccâd onlara taraftar gözüktü. Bunun üzerine ülkesi bir ahidnâme ile kendisine sancak olarak bırakıldı. Fakat Seccâd'ın itaati uzun sürmedi ve 1583'te iyice karışan bölgeye Bağdat Beylerbeyi Elvendzâde Ali Paşa idaresinde kuvvet gönderildi. 1587'de Cigalazâde Sinan Paşa'nın Dizfûl seferi başarılı geçtiyse de Şah Abbas kısa sürede etkisini yeniden hissettirdi. Hûzistan uzun süre Safevîler'in kontrolünde kaldı ve zaman zaman doğrudan doğruya merkezden gönderilen valiler tarafından yönetildi. XVII. yüzyılın sonlarında Müşa'sa' Emîri Ferecullah Han, Basra'yı ele geçiren Benî Muntefik kabilesinden Şeyh Mânî'e galib gelerek kendini Basra hâkimi ilân etti. Ardından da anlaşmazlığa düştüğü İran Şahı I. Hüseyin'e karşı Osmanlılar'ın tarafına geçti; ancak Safevîler bölgedeki tesirlerini sürdürdüler. Bağdat Valisi Daltaban Mustafa Paşa takviye kuvvetleriyle 1701'de Basra'yı aldıktan sonra Bağdat valileri Hûzistan'a hâkim olmaya çalıştılar. İran'da kurulan Afgan hâkimiyeti sırasında 1727'de yapılan antlaşma ile Hûzistan Osmanlılar'a bırakıldıysa da Nâdir Şah bölgeyi geri aldı ve buraya merkezden bir vali göndererek kontrolü sağladıktan sonra Müşa'sa' ailesini iş başından uzaklaştırdı (1737).

XVIII-XIX. yüzyıllarda Hûzistan Osmanlılar'la İranlılar arasında el değiştirirken burada yaşayan kabileler arasında da güç değişikliği oldu. Müşa'sa' kabilesinin gücü XVII. yüzyılda zirvede iken kontrolü altındaki topraklar genişleyince kabileden pek çok aile merkezden ayrılarak sınır bölgelerine gitmişti. Öte yandan Dicle nehri

kıyıları boyunca göçebe olarak yaşayan Benî Lâm kabilesinden büyük bir grup 1788-1846 yıllarında tedricen Hûzistan'a göç etti. Ayrıca Basra'da yaşayan Arap kabilelerinden Benî Muntefik'in bir kısmı 1812 yılında Ahvaz çevresine yerleşti. XIX. yüzyılda Benî Kâ'b Hûzistan'ın en nüfuzlu kabilesi haline geldi ve Müşa'sa' kabilesinin yerini aldı. Sınır boylarındaki Arap aşiretleri ve konar göçer ahali bazan Osmanlı hükümetine, bazan da İran hükümetine vergi vermek suretiyle kendilerini baskılardan koruyabiliyorlardı. Kaçar hânedanından Feth Ali Şah Hûzistan'ı ikiye ayırarak Şüster, Dizfûl ve Ahvaz'ı içine alan kuzey kısmını Kirmanşah Valisi Muhammed Ali Mirza Devletşah'ın, Râmhürmüz şehrinin bulunduğu güney kısmını ise Fars valisi olan oğlu Hüseyin Ali Mirza'nın idaresine bıraktı. İranlılar 1837'de Herat'ı muhasara edince Osmanlılar da Hûzistan'a girdiler ve Muhammere ile Abadan'ı ele geçirdiler. Daha sonra Rus ve İngilizler'in baskısıyla 1847'de yapılan Erzurum Antlaşması sonucu Şattûlarap Osmanlılar'da kalmak üzere bu yerler Kaçarlar'a bırakıldı. Sınır çalışmalarında görevlendirilen Mehmed Emin Derviş Paşa (Kimyager), Hûzistan ve aşiretleri üzerine yaptığı araştırmaların neticesini bölge halkının nüfus bilgilerini de içeren raporuyla birlikte 123 bentlik bir lâyiha halinde Osmanlı Devleti'ne sundu (1852). Bölgeyi korumaya yönelik bu çalışmalara rağmen 1856'da Kaçarlar'la anlaşan İngiliz kuvvetleri Hûzistan'a yerleşip ekonomik üstünlük elde ettiler. Nâsirüddin Şah zamanında Hûzistan'ın gelişmesi için bazı tedbirler alındı ve 1859'da ilk nüfus sayımı gerçekleştirildi. Nâsirüddin Şah, kendi adına nisbetle döneminde Bender Nâsîrî denilen Ahvaz'ın imarına özen gösterdi. Bu arada bölgede İngiliz ve Fransızlar'ın arkeolojik kazı yapmalarına izin verdi. İngilizler 1888'de ondan aldıkları imtiyazla Kârûn nehri kıyısına yerleştiler.

İngilizler'in desteklediği Benî Kâ'b'dan Muhammere şeyhi Haz'al Han Hûzistan'da bağımsız bir Arap devleti kurmak için yoğun bir faaliyete başladı ve İngilizler'e çeşitli diplomatik önerilerde bulundu. 1913'te Abadan ve Basra'yı işgal eden İngilizler'e karşı İranlılar'ın bu petrol bölgesini koruyamadıklarını gören Osmanlı yönetimi, Irak'ta bulunan ordusunu Dağıstanlı Mehmed Paşa idaresinde Hûzistan'a sevketti. İngilizler pek çok yerden çekildilerse de Ahvaz'ı terketmediler. Bu arada Kaçar hânedanının zayıflamasından faydalanarak İngilizler'in Muzafferüddin

HÜZİSTAN

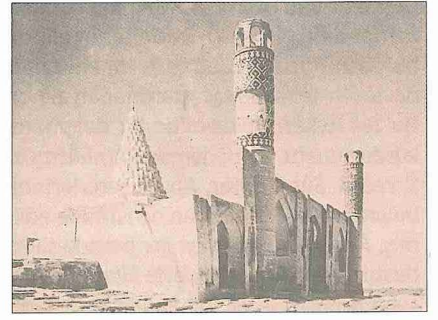
Şah'a karşı destekledikleri Haz'al Han bölgede bulunan hükümete bağlı bir kıta askeri katletti (Fahredden Şevket, s. 146). 1925'te İran Savaş Bakanı ve Konsey Başkanı Rızâ (Şah) Pehlevî Hûzistan'a girerek Haz'al Han'ın idaresine son verdi; aynı yıl şahlığını ilân edince bölgenin Arabistan olan adını Hûzistan'a, Kâ'b kabilesinin idare merkezi Muhammere şehrinin adını da Hürremşehr'e çevirdi. Irak Devleti'nin kurulması üzerine, İran ile Osmanlılar arasında 1847 yılında Erzurum'da tesbit edilip 1913'te İstanbul'da tekrar onaylanan sınır antlaşması İran - Irak sınırı için de benimsendi (1937). Buna göre Şattularap'ın İran kıyısı sınır olarak kabul edilmişti. Ancak 1969'da İran şahından gelen itiraz üzerine 1975'te Cezayir'de yapılan yeni bir antlaşma ile sınır Şattularap suyunun ortasından geçirildi. 1980'de Irak antlaşmayı tek taraflı olarak feshedince aynı yıl İran - Irak savaşı başladı. Savaş süresince önemli bir sınır değişikliği yapılmadı; 1988'de ateşkes kararından sonra 1990 yılında taraflar arasında 1975 sınır antlaşması tekrar onaylanarak barış sağlandı.

Hûzistan'ın en eski şehirlerinden Sûs'ta yapılan arkeolojik kazılar, bölge ekonomisinin ilk dönemlerden itibaren çok canlı olduğunu ve burasıyla Mezopotamya arasında milâttan önce 5000'e kadar uzanan bir siyasî ve ticarî ilişkinin varlığını ortaya koymuştur (EIr., II, 298-300). Elâm Devleti'nin başşehri ve aynı zamanda Ege bölgesindeki Lidya'nın başşehri Sardeis'e ka-

dar ulaşım sağlayan 2700 kilometrelik "kral yolu"nun başlangıç noktası olan Sûs'ta 1851'de İngilizler, 1885'te Fransızlar kazı yaparak aralarında galip Elâm krallarının ülkelerine götürdükleri ünlü "Naramsin steli" ve "Hammurabi kanunları dikilitaşı" gibi Mezopotamya eserlerinin de bulunduğu pek çok tarihî kalıntıyı ortaya çıkardılar. Dizfûl'da bugün de müslümanlar ve yahudiler tarafından ziyaret edilen Dânyâl peygamberin türbesi yer almaktadır (a.g.e., VI, 659). Mescidisüleyman, Errecân, Nûrâbâd, Ahvaz ve Mâlie-mîr başta olmak üzere daha birçok yerde bölgenin zengin tarihî geçmişini sergileyen çeşitli dönemlere ait harabeler görülür.

İslâm hâkimiyetine girdikten sonra da Hûzistan bölgesi ekonomik ve sosyal canlılığını korudu. Vâsıt ile Sûs arasındaki yol üzerinde bulunan Kurkûb halifelerin tırâz imalâthanelerinde dokunan yünlü, ipekli, pamuklu kumaşlarla meşhurdur. Mu'tezile'nin merkezi olan Râmhürmüz'de Büveyhî Hükümdarı Adudüdevle bir çarşı inşa ettirmişti. Dizfûl'da I. (VII.) yüzyılda yapıldığı tahmin edilen sonraki dönemlerde yenilenmiş ve genişletilmiş bir mescidle Şüster Mescid-i Cum'ası ve yine Şüster'deki sahâbeden Berâ b. Mâlik'e ve İmamzâde Abdullah'a (ö. 629/1232) ait türbeler İslâmî dönem için önemli yapılarıdır (geniş bilgi için bk. *İrânşehr*, II, 1354, 1361, 1367).

Hûzistan'ın hareketli ve canlı iktisadî durumu XIII. yüzyıldan itibaren kabileler

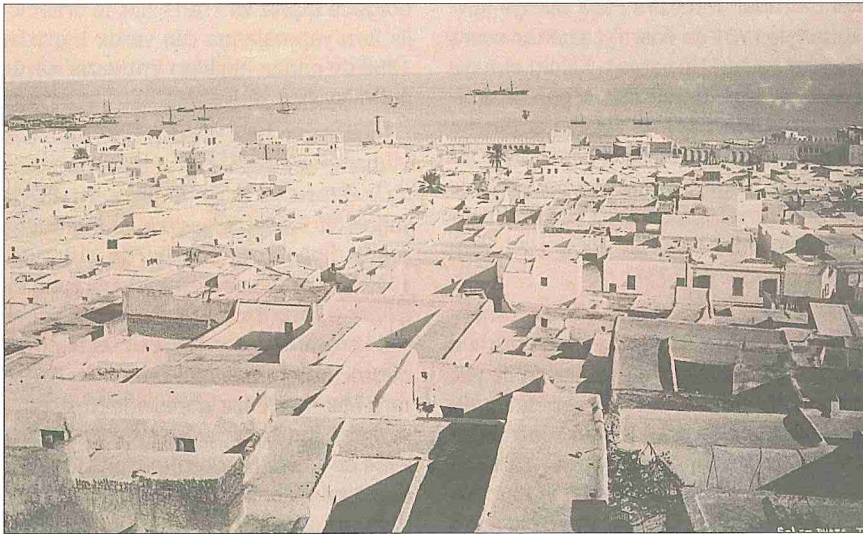

İmamzâde Abdullah Türbesi – Süster / Hûzistan

arasındaki çekişmeler, Moğol istilâsı, süreklî savaşlar, ticaret kervanlarının yağmalanması, yöre halkının göçebeleşmesi, süreklî ve emniyetli bir idarenin olmayışı gibi sebeplerle sönmeye başlamış, bunun neticesinde Cündişâpûr ve Sûs gibi şehirler tamamen terk edilmiştir. XX. yüzyılın başlarına kadar bölge harap bir durumdaydı ve insanlar birkaç önemli şehirde oturuyorlardı; ovalar göçebelere mensup haline gelmişti. Bugün Hûzistan'ın verimli arazilerinde yapılan ziraatla buğday, hurma, pirinç, pamuk, susam, fasulye, keten ve tütün yetiştirilmektedir.

1908'den itibaren İngilizler tarafından Mescidisüleyman ve Râmhürmüz civarında çıkarılmaya ve işlenmeye başlanan petrol bölge ekonomisinin canlanmasında büyük rol oynadı. Kısa zamanda şehirler arasında kara ve demiryolu bağlantıları kuruldu; bunun sonucunda da Râmhürmüz şehri Ahvaz, Şüster, İsfahan, Fars yollarının kavşak noktasında bulunması sebebiyle Bahtiyârî ve Kûh - Gilûye gibi aşiretlerin pazar yeri oldu. 1938'de İran'ı baştan başa kateden demiryolu Ahvaz ve Bendersâhpûr'a kadar uzatıldı; ayrıca Ahvaz'a havalimanı yapıldı. İssız Abadan ve Bendermâhşehr petrole bağlı olarak hızla gelişti. Bendermâhşehr'in yakınına Bendersâh (1979'dan sonra Bender-Türkmen) ve daha sonra da Bendersâhpûr (1979'dan sonra Benderimamhumeynî) limanları inşa edildi. Hürremşehr önemli bir liman şehri haline geldi. Bihbehân'da petrol ve doğal gaz endüstrisine önem verildi. 1961'de Harg adasında derin su tanker terminali açıldı, 1962'de Âbidiz nehri üzerine baraj ve hidroelektrik santrali yapıldı. Ahvaz'da Cündişâpûr Üniversitesi kuruldu. Bölge İran - Irak savaşı sırasında çok zarar görmeye beraber petrol sayesinde kısa sürede toparlanmıştır.

Hûzistan'ın en eski şehirlerinden olan Sûs'un XX. yüzyıl başlarına ait bir fotoğrafı (İÜ Ktp., *Albüm*, nr. 90.598)

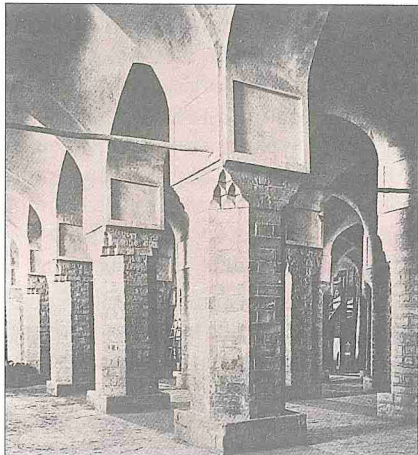
Bugünkü Hûzistan halkı Arap, Fars ve Türkler'den oluşmaktadır. Dağlarda ekseriyetle İranî Lûr aşiretleriyle (Feylî, Kûh-Gîlûye, Mâmesânî) kendilerini Tay kabilesinin ahfadı sayan Arap aşiretleri (Benî Kâ'b, Benî Temîm, Benî Lâm, Benî Taraf) yaşamaktadır. Buraya göç etmiş Porsukoğlu ve Avşar Türkmenleri'nin bugünkü durumu bilinmemekle birlikte Şüster bölgesinde Gündüzlü, Ağaçarî kasabası civarında da Ağaçarî aşiretleri ve ayrıca çeşitli merkezlerde yerleşmiş birçok Türk bulunmaktadır. Kısmen Türkçe konuşan Ağaçarî ve Gündüzlü aşiretleri dışında (1966'daki nüfusları 10.000 kadar; bk. Bainbridge, s. 148) Hûzistan'la ilgili bir resimden Kaşkay Türkleri'nin de mevcudiyetleri öğrenilmektedir (Abdülhüseyn-i Saîdiyân, s. 517). Diğer taraftan Farsça konuşan kalabalık Bahtiyârî kabilesinin de aslen Türk olduğu tahmin edilmektedir. Halkın çoğunluğu Şîî inanisindedir; ancak az oranda Sünnî ve Huveyze dolaylarında Mandefî kabilelere de rastlanır. Dizfûl-Hürremâbâd yolu üzerindeki Şahzâde Ahmed Türbesi, bölgedeki eski dinlerden ve aşırı Şîîlik'ten etkilenen Ehl-i Hak mensupları için en önemli ziyaret yerlerinden biridir. Az sayıda yahudi ve hıristiyanın da bulunduğu (İrânşehr, I, 581, 582) Hûzistan bölgesinin bugünkü yüzölçümü 66.532 km² olup nüfusu 3.746.772'dir (1996; bk. *The Middle East and North Africa* 1997, s. 483).

BİBLİYOGRAFYA :

Belâzürî, *Fütûh* (Fayda), bk. İndeks; Yâkût, *Mu'cemû'l-büldân*, II, 404-405; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, bk. İndeks; Kalkaşendî, *Subhu'l-a'sâ* (Şem-

seddin), IV, 340-345; Zekeriyâ Kazvîni, *Âşârü'l-bilâd*, Beyrut, ts. (Dâru Sâdır), s. 194, 232, 281, 302, 341, 358, 368, 417; Müstevfî, *Nûzhetü'l-kulûb* (Strange), s. 109-113; Celalzâde, *Tabakâtü'l-memâlik*, vr. 272^b; Derviş Paşa [Mehmed Emin], *Tahdîd-i Hudûd-ı İrânîyye*, İstanbul 1286; *Delîlü'l-Hâlic* (Târih), III-V, tür.yer.; Rızâ Şah, *Sefernâme-i Hûzistân*, Tahran 1303 hş.; Fahreddin Şevket, *İran*, İstanbul 1923, s. 146; *Tahran Ateşe Militerliği Raporu*, Ankara 1928, s. 140-141; Ahmed-i Kesrevî, *Târih-i Pânşadsâle-i Hûzistân*, Tahran 1313 hş./1934; San'an Azer [Mehmet Sadık Anan], *İran Türkleri*, İstanbul 1942, s. 12 ve sonundaki harita; R. Furon, *İran* (trc. Galib Kemali Söylemezoğlu), İstanbul 1943, s. 35-36; M. Ali Şüsterî, *Târih-i Coğrafyâ-yi Hûzistân*, Tahran 1331 hş./1952; M. G. S. Hodgson, *The Order of Assassins*, The Hague 1955, s. 47, 76, 85, 97; Ahmed-i Hüseyin Adl, *Âb u Hevâ-yi İrân*, Tahran 1339 hş./1960, s. 102 vd.; Bekir Kütükoğlu, *Osmanlı-İran Sıyasî Münasebetleri 1578-1590*, İstanbul 1962, s. 169-178; *İrânşehr* (nşr. Unesco), Tahran 1963, I, 581, 582, 754, 1223-1225; II, 1354, 1361, 1367; Hüseyin Emin, *Târihü'l-İrâk fi'l-'aşri's-Selcûkî*, Bağdad 1385/1965, s. 19, 95, 102, 109, 160, 262; *Fihrist-i Binâhâ-yi Târihî ve Emâkin-i Bâstânî-yi İrân*, Tahran 1966, s. 80-86; *CHIr.*, I, tür.yer.; V, 112; Artuk, *İslâmî Sikkeler Kataloğu*, II, bk. İndeks; R. Ghirshman, *Persia*, London 1971, s. 30-31; Mihrâb-ı Emîrî, *Hûzistân*, Tahran 1350 hş./1971; E. Fodor - W. Curtis, *Fodor's Islamic Asia*, The Hague 1974, s. 257 vd.; Ahmed-i İktidârî, *Diğâr-ı Şehriyârân*, Tahran 1975; a.mlf., *Hûzistân u Kûhgîlûye u Mâmesânî*, Tahran 1359 hş./1980; a.mlf., "Behbahân", *EIr.*, IV, 94-96; Hudarî, *Muâharât: Ümeviyye*, s. 221 vd.; A. V. Pope, *A Survey of Persian Art*, Tahran 1977, I, 696-701; II, 1227-1230, 1467; M. Taki Han Hakim, *Genc-i Dâniş*, Tahran 1366, bk. İndeks; P. Beaumont v.dğr., *The Middle East*, New York 1985, s. 467-469; G. Cornu, *Atlas du monde arabo-islamique*, Leiden 1985, s. 35-38; İrec Afşar, *Nigâhî be-Hûzistân*, Tahran 1366 hş.; A. Gresh - D. Vidal, *Ortadoğu* (trc. Hamdi Türel), İstanbul 1991, s. 77; M. Hasan Kâvûsî, "İrânşinâsî ve Ehemmiyyet-i Târihî-i Hûzistân", *Mecmû'a-i Makâlât*, Tahran 1371 hş., s. 293-304; M. Bainbridge, *The Turkic Peoples*, London 1993, s. 148; P. Schwarz, *Iran im Mittelalter* (ed. Fuat Sezgin), Frankfurt 1993, s. 389-445; Abdülhüseyn-i Saîdiyân, *Serzemîn u Merdüm-i İrân*, Tahran 1416/1995, s. 452-517; Yûsuf Azîzî, *el-Kabâ'il ve'l-'aşâ'irü'l-'Arabîyye fi Hûzistân* (trc. Câbir Ahmed), Beyrut 1996; Hasan ed-Düceyî, *el-'Alâkâtü'l-'Irâkiyyetü'l-'İrânîyye hilâle hamse kûrûn*, Beyrut, ts. (Dâri'l-Hüdâ), s. 493, 509, 527; *The Middle East and North Africa* 1997, London 1997, s. 483; B. Ingham, "Urban and Rural Arabic in Khuzistan", *BSOAS*, XXXVI (1973), s. 533-553; Hasan Abdülemîr Muhyiddin el-Câbirî, "Hûzistân", *et-Tevhîd*, sy. 80, Kum 1416/1996, s. 120-137; Cl. Huart - Mirza Bala, "Hûzistan", *IA*, V/1, s. 624-626; R. M. Savory, "Khuzistan", *EI²* (Ing.), V, 80-81; a.mlf., "Khurramshahr", a.e., V, 65-66; "Hûzistân", *DMF*, I/2, s. 925-926; K. Schippmann, "Archeology", *EIr.*, II, 298-300; a.mlf., "Bard-e Neşanda", a.e., III, 761; X. de Planhol, "Bandar-e Mahşehr", a.e., III, 688; Perviz Varjâvand, "Dâniâl-e Nabi", a.e., VI, 659; Colin Mackinnon, "Dezfûl", a.e., VII, 351.

Şüster Cuma Camii'nin içinden bir görünüş / Hûzistan

RECEP USLU

HUZÛR (الحضور)

Halktan gâib olan sâlikin Hakk'ı kalbinde hazır bulması anlamında tasavvuf terimi (bk. GAYBET).

HUZÛR (الحضور)

Küçük yaşta hadis meclislerinde bulunmak anlamında terim.

Sözükte "bir yere gitmek, bir yerde bulunmak" anlamına gelen huzûr kelimesi, hadis terimi olarak talebenin henüz ergunluk çağına gelmeden bir âlimin hadis yazdırdığı meclislere katılması veya bir başkası tarafından götürülmesi suretiyle o meclislerde bulunması demektir. Bazen ihzâr fiili kullanılarak (uhzıra) râvinin çocukken başka bir kişi tarafından hadis meclisine götürüldüğü belirtilir. Buna göre ricâl kitaplarında bir râvi hakkında, "Falanca'nın hadis meclislerinde hazır bulundu" denilmişse bu, o kişinin sözü edilen muhaddisin hadis meclislerine henüz çocuk yaşta iken gittiğini veya başkası tarafından götürüldüğünü ifade eder.

İbnü's-Salâh'a göre hadis dinlemeye başlama yaşı beşdir. Bununla birlikte kendisine söyleneni anlayabilecek, sorulara mantıklı cevap verebilecek kadar zekâ düzeyi gelişmiş bir çocuğun beş yaşın altında da olsa bu meclislerde bulunması mümkündür. Böylece çocuğun derslerin bereketinden faydalanması ve bulduğu çağına girip rivayet ehliyetini kazandıktan sonra da rivayetini izin (icâzet) aldığı hadisleri rivayet etmesi sağlanmış olmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü's-Salâh, *Ulûmü'l-hadis*, s. 117; Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, II, 24; Mücteba Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, Ankara 1992, s. 107.

MÜCTEBA UĞUR

HUZUR

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın (ö. 1962)

Osmanlı kültür, medeniyet ve müzikisi çevresinde Cumhuriyet aydınının kimlik problemlerini ele aldığı romanı.

Konusu II. Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde İstanbul'da geçen *Huzur*, ön plandaki kahramanlarından İhsan, Nuran, Suad ve Mümtaz'ın adlarını taşıyan